

AZ ALTERNATÍV SZOLGÁLAT JOGI SZABÁLYOZÁSA MAGYARORSZÁGON (1989–2011)

A rendszer kialakulása és jogi alapjai

Az alkotmányos keretek (1949. évi XX. törvény)

A polgári szolgálat létezése az állampolgárok alapvető jogainak és kötelezettségeinek egyensúlyán alapult. A törvény 1949-es keltezésű, de a polgári szolgálat szempontjából a **rendszerváltás idején (1989. október) történt módosítások** voltak a meghatározóak.

- **Lelkiismereti szabadság:** Az Alkotmány 70/H. §-a rögzítette, hogy mindenki köteles a haza védelmére, de elismerte a lelkiismereti meggyőződés elsőbbségét.
- **Alternatív lehetőség:** Kimondta, hogy a fegyveres szolgálatot elutasítók számára törvényben meghatározott alternatív (polgári szolgálat vagy fegyvertelen katonai szolgálat) teljesítését kell biztosítani. Ez az alkotmányos garancia, egyben lehetőség tette lehetővé, hogy a katonai szolgálatot lelkiismereti okokból elutasító hadköteles férfiak elítélésre és bebörtönzésre kerüljenek. *

Az áttörés: 75/1989. (VII. 7.) MT rendelet

Ez a minisztertanácsi rendelet volt az első olyan jogszabály, amely a gyakorlatban is megnyitotta a lehetőséget a civil szolgálat teljesítése előtt, még az 1997-es átfogó törvényt megelőzően.

- **A kérelem joga:** Elsőként rögzítette, hogy a kérelmező hadkötelesnek nem kell egyházi hovatartozását igazolnia; elegendő volt a „lelkiismereti meggyőződésre” való hivatkozás.
- **Szigorú feltételek:** A kezdeti időszakban a polgári szolgálat büntető jellegűen hosszú volt: a sorkatonai szolgálat (18 hónap) másfélszeresét, azaz **27 hónapot** kellett teljesíteni.
- **Végrehajtás:** A rendelet értelmében a polgári szolgálatot teljesítők az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal irányítása alá tartoztak, teljesen függetlenek voltak a Honvédelmi Minisztériumtól.

Az engedélyezési eljárás menete

Az alternatív szolgálat nem automatikusan járt, hanem hatósági eljáráshoz kötötték:

- **Benyújtás:** A hadkötelesnek írásban kellett nyilatkoznia a fegyveres szolgálat elutasításáról.
- **Határidők:** A behívás előtt vagy a behívóparancs kézhezvételét követő pár napon belül lehetett kérvényezni.

- **Döntéshozók:** A kezdetben speciális összetételű, rosszul hangzó „lelkiismeret-vizsgáló” bizottságok voltak a kérelmek elbírálói, később még rosszabb lett a helyzet, mert az illetékes hadkiegészítő parancsnok bírálta el a kérelmeket.

A fegyver nélküli katonai szolgálat szabályozásának jogi alapját az **1993. évi CX. törvény** (majd 2004-től a **2004. évi CV. törvény**) és a végrehajtási rendeletek adták.

- **Jogállás:** Az érintett a Magyar Honvédség állományába tartozó sorkatonai volt. Eskütétel helyett **fogadalmat** tett, amely nem tartalmazta a fegyveres harcra való kötelezettséget.
- **A szolgálat tartalma:** A katonai szervezeteken belül végeztek olyan munkát, amelyhez nem kellett fegyver (például egészségügyi segédszolgálat, konyhai munka, raktározás, írnoki feladatok vagy műszaki karbantartás).
- **Időtartam:** A szolgálat hossza megegyezett a rendes fegyveres sorkatonai szolgálat idejével (ez a 1990-es évek végén 9 hónap volt).
- **Engedélyezés:** A hadkötelesnek írásbeli kérelmet kellett benyújtania, amelyben igazolta, hogy meggyőződése tiltja a fegyverhasználatot, de a katonai szervezetben való részvételt elfogadja.

Az emberi jogi normáknak megfelelő, kiforrott szabályozás

A polgári szolgálatról szóló 1997. évi XXI. törvény

Ez a jogszabály vált a rendszer „alaptörvényévé”, amely pontosította a jogokat és kötelezettségeket, egyben igazodott a nemzetközileg elfogadott, emberi jogi normákhoz.

- **Szolgálati idő arányosítása:** A törvény értelmében a polgári szolgálat ideje a fegyveres sorkatonai és a tartalékos szolgálat együttes idejével (kb. 15–18 hónap) vált azonossá, így megszűnt a korábbi „időbeli büntetés”, az alternatív szolgálatok büntető, diszkriminatív jellege.
- **Foglalkoztatási területek:** A törvény szigorúan meghatározta, hol lehet a polgári szolgálatot teljesíteni:
  - Egészségügyi és szociális intézményekben (ápolóként, segédmunkásként).
  - Környezet- és természetvédelmi feladatok ellátásával.
  - Katasztrófavédelmi és kommunális szerveknél.
  - Kiemelten közhasznú civil szervezeteknél.

Jogállás, juttatások és fegyelem

A polgári szolgálatos nem volt sem katonára, sem hagyományos értelemben vett munkavállalóra, hanem **sajátos állami szolgálati jogviszonyban** állt.

- **Juttatások:** Ingyenes étkeztetés (vagy annak pénzbeli megváltása), munkaruha, tisztasági csomag és havonta folyósított illetmény járt.
- **Utazási kedvezmény:** Az úgynevezett **Adatlap** (mint igazolvány) birtokában a sorkatonákkal azonos mértékű (90%-os) kedvezménnyel utazhattak a tömegközlekedésben.
- **Fegyelem:** A szolgálati helyről való engedély nélküli távollét vagy a munkamegtagadás súlyos fegyelmi vétségnek minősült, amely a szolgálati idő meghosszabbítását vagy büntetőjogi felelősségre vonást vonhatott maga után.

A jogintézmény megszűnése (2004–2011)

- **Az általános hadkötelezettség és ezáltal a sorkötelezettség felfüggesztése (2004):** Miután Magyarország áttért az önkéntes haderőre, békeidőben megszűnt a katonai behívás. Ezzel a polgári szolgálat is „alvó” állapotba került.
- **A végső kivezetés (2011):** Az új Alaptörvény elfogadásával a jogalkotó koncepciót váltott. A polgári szolgálat, mint civil alapú, munkavégzés jellegű kötelezettség 2012. január 1-jével megszűnt.
- **Mai állapot:** Rendkívüli állapot (háborús veszély) és az általános hadkötelezettség felfüggesztésének megszüntetésének eseteiben ma már csak fogadalom helyett a katonai eskü letételével együtt járó **fegyver nélküli katonai szolgálat** kérelmezhető, amit a hadsereg illetékes tisztje, egy személyben, jogorvoslati lehetőség nélkül bírál el és amely a Magyar Honvédség keretein belül, katonai függelmi rendben töltendő le.